

Schrödinger macskája

Filip Tamás: *Kafka bukósisakja*

Bp., 2023, Ab Art Kiadó

Véletlenek nincsenek. Ezt erősítik bennem e kötet írásai is. A minap például borozgatás közben egy barátom a Schrödinger-féle gondolatkísérletet hozta szóba. Pont akkor, amikor Filip Tamás jegyzeteit olvastam – aki többször utal a könyvében az általa megélt sajátos párhuzamokra, és konkrétan Schrödinger macskájára is. Persze mondhatnám, hogy semmin sem szabad csodálkoznunk, hisz magunk is kevert állapotú elemi részecskék vagyunk, egy bezárt dobozban éljük az életünket, s néha még saját állapotunkról is csak késve és felületesen szerzünk tudomást. Ám ezek az írások némi bepillantást engedtek a Schrödinger-féle dobozba, s a szöveg-tengerben több ponton is kikötőt találtam, néhol pedig magamra ismertem. Egyensúly teremtődött, és tisztázódtak emlékeim halványuló pozíciói is.

Filip Tamás tárcái, esszéi, jegyzetei (pontos műfaji meghatározást talán nem is érdemes keresni) a mindennapok megélt élményeihez erősen kötődő naplószerű feljegyzések. Számptalan – olykor mosolyt fakasztó, máskor fura, meglepő vagy éppen megrendítő – történetet jegyzett fel, amelyekben az említett véletlennek ható, sorsszerű párhuzamokat ecsetelte. A pandémia idején például teljesen akaratlanul Corona (!) Bamberg könyvét emelte le a polcra, s abba belelapozva az első mondat, amin megakadt a tekintete, így hangzott: „Maradj a cellában.” Vagy a buszon utazva épp akkor jutott el Benyhe János Pablo Neruda verseihez írt bevezetőjében ahhoz a félmondathoz, hogy „gyarapodva lépett ki minden tüzes kemencéből”, amikor a hangszóróból elhangzott a figyelmeztetés: „A következő megálló a Martinász

utca.” Majd ugyanúgy André Gide könyvét vásárolta meg egy antikváriumban, mint tette azt François Mauriac épp akkor olvasott regényének hőse. Vagy egy oldal-kocsis motorkerékpár rendszámtáblájáról a saját születési dátuma köszönt vissza. (Lám, én is őrzöm a fotót egy autóról, amelyen a nevem kezdőbetűi mellett a születési évem látható.) De említhetném azt az esetet is, amikor a villamoson a lányával épp egy olyan filmről beszélgetnek, amelyben az egyik főszereplő szinkronhangja Bodrogi Gyula volt, és a villamoson is Bodrogi hangján szól az udvariassági figyelmeztetés. Egy másik alkalommal egy nyugat-magyarországi fürdőben az *Európa furcsa halála* című könyvet lapozgatva Oriana Fallaciról szóló utalásra bukkant, amiről eszébe ötlük, hogy ugyanitt olvasta éveekkel korábban a könyvben megemlégtett interjút is, amit Oriana Fallaci Khomeinivel készített.

Tóth Imre halála kapcsán írt feljegyzése is azt a megmagyarázhatatlan sorszerűségérzést erősíti bennem, amire az első sorokban már utaltam. Édesapám ugyanis a 94. születésnapján hasonló megközelítésből beszélt az általam soha nem látott nagyanyámmal való utolsó találkozásáról. Tanúja volt egy olyan pillanatnak, ami már-már a misztikum határát súrolja. Filip Tamás sorai is ezt az érzetet erősítik: „Egy ember, aki a végső dolgokról ír. És úgy ír ezekről, mint aki tudja az igazságot. Tőpreng, vívódik és szinte szenttelen, de mégis profetikusan hangon beszámol arról, amit látott. Tanúja volt valami olyan eseménysornak, amelyet nyugodtan nevezhetünk apokaliptikusnak. Beavatottként rejtett dolgokat tár fel,

és nagy elszántsággal néz szembe velük. A különös hírmondók sorsát vállaló ember a búcsúra mindig felkészült állapotban. Verseit ma már nem is versként olvasom, hanem olyan jóslatokként, amelyek biztosan bekövetkeznek, hiszen egy igaz tanú beszélt róluk. Ha Imre arra tanít minket, hogy tudjunk és merjünk szembenézni, akkor nem élt hiába. Ahogy a régi ember igyekezett magát a végtelenségbe helyezni, ő hatalmas önuralommal és emelkedettséggel képes volt arra, hogy a végességbe helyezze el önmagát.”

Filip Tamás könyve nem hagyományos értelemben vett napló. Inkább naplószerű összeállítás. Nem követi az időrendet. A *Mentés másképpen* című kötetéhez hasonlóan egy-egy téma kapcsán keletkezett feljegyzéseit gyűjti csokorba. Olykor betéved a szövegbe egy-egy vers- vagy szépprózarészlet is. Saját írások éppúgy, mint másoktól olvasott sorok – Kosztolányitól Csoóri Sándorig, Szabó Lőrinctől Vass Tiborig. Nagyon a helyükön vannak. A Szilágyi György: *Hányas vagy?* című klasszikus darabjára hajazó „Azt mondd” című írást azért emelném ki, mert a poénra kihegyezett valóság tartalom miatt akár egy jelenkori pszichoanalízis alapja is lehetne. Ráadásul a záró sorban felbukkan Kafka neve is. Az utóbbi azért különösen érdekes, mert a kötet címében – *Kafka bukósíakja* – is szerepel. Ez a kétségkívül figyelmet keltő cím egyébként egy film kapcsán született asszociáció. Egy már klasszikusnak tekinthető mű – a *Bridget Jones naplója* – egyik jelenetében bukkan fel egy fiktív regény (*Kafka motorja*), s ezt az ötletet gondolja tovább a szerző, hiszen ha Kafkának volt motorja, akkor „kellett, hogy legyen bukósíakja” is. Számtalan ehhez hasonló asszociáció jelenik meg a kötetben. Az egyik legdrámaibb

ilyen jellegű utalás az orwelli pillanat megragadása: „A világ legnagyobb óraátállítása zajlik a szemünk láttára. 2021-ről 1984-re” – állapítja meg némi iróniával a szerző. Hosszú távon, sajnos, miként Madách, úgy Orwell utópisztikus feltevése is beigazolódni látszik.

Filip Tamás jegyzetei nemcsak dokumentálják a megélt mindennapokat, hanem magyarázatot keresnek, megérteni és megértetni próbálják a velünk játszadó élethelyzeteket. A tényszerű közlésen túl további értelmezésekre is sarkallják az olvasót is. Egyik legtalálhatóbb példa erre egy szövelemzés: „Mit jelent az, hogy szab? Azt, hogy vág, metsz, nyes. Jelentése lényegileg az, hogy korlátoz. Ez a töve annak a szónak, hogy szabály, ami pedig maga a korlát, hiszen a szabály adja meg a kereteit a lehetőségeknek, ami kívül esik rajta, azt tilos megtenni. Viszont milyen különös, hogy a szabadság szó is ebből a tőből van.” S hogy a kör teljes legyen, az irodalmi, történelmi, filmművészeti és nyelvészeti utalások mellett a zene, az utazás, a sportos életmód, a múltbeli emlékek – és azok családi vonatkozásai – is rendre felbukkannak. Az összerakott emlékszeletek nemcsak azért izgalmasak, mert sokszínű, sokirányú ki- és bepillantás részese lehet az olvasó, hanem azért is, mert ebbe a kirakós játékba – a párhuzamokból adódó asszociációs készlet okán – saját élményeinek mozaikdarabkáit is elhelyezheti.

A jegyzet egy álomképpel zárul, ami a titkok kapuját nyitja meg. Azét a titokét, amelynek mindannyian a részesei vagyunk. Csak talán nem mindenki próbált még oda bejutni. De aki kézbe veszi a könyvet, bizonyosan nem üres szívvel teszi majd le. Visszakap valamit, ami az övé is...

Oláh András